

van de banken in het eerste decennium na 1945 als aangewezen deviezenbank en bij de afwikkeling van het aanvankelijk volstrekt gebonden en gereguleerde betalingsverkeer met het buitenland. Alleen bij de AB wordt het genoemd en lijkt het of deze instelling mede een rol heeft gespeeld in de zo succesvolle transitohandel ter leniging van het naoorlogse dollartekort. In mijn onlangs verschenen *Beklemd tussen behoud en vernieuwing: de Nederlandsche Bank 1948-1973* blijkt dat in elk geval het kantoor Deviezenvergunningen van de Nederlandsche Bank op dit terrein tot ongenoegen van onze buitenlandse concurrenten vruchtbaar werk heeft verricht. Het boek van Van der Werf wordt voor de liefhebber gecombineerd met een veertigtal bijlagen die in beknopte vorm prachtige, veelal cijfermatige informatie verschaffen over de ontwikkeling van het Nederlandse bankwezen sinds 1948 en de persoonlijkheden die daarin de hoofdrol hebben gespeeld. Na de lectuur van dit laatste zou je haast wensen dat er ook nog een soort biografisch woordenboek kwam voor bancaire persoonlijkheden als toegift op de huidige hausse in bankgeschiedenissen.

M. M. G. Fase

K. Croese, *Interventie op afspraak. Nederlandse mariniers op Curaçao* (Zutphen: Walburg Pers, 1998, 136 blz., f29,90, ISBN 90 5730 017 6).

In mei 1969 braken in Willemstad, de hoofdstad van Curaçao, rellen uit die zo hevig waren dat Nederland mariniers stuurde om de Curaçaose politiemacht te ondersteunen bij het herstel van de orde. Koen Croese heeft op basis van literatuur, kranten en periodieken, kamerstukken en de archieven van het ministerie van defensie, een reconstructie gegeven van deze gebeurtenissen, die volgens hem een keerpunt vormden in de staatkundige verhoudingen tussen Nederland en de Antillen.

De vraag die voor Croese de aanleiding vormde voor zijn onderzoek is of het Nederlandse optreden in deze kwestie beschouwd kan worden als een vorm van militaire interventie. De Amerikaanse onderzoeker Herbert K. Tillema meent van wel. Tillema stelt dat er sprake is van militaire interventie wanneer een staat directe militaire operaties uitvoert op buitenlands grondgebied, ongeacht of deze operaties ondernomen worden op basis van gemaakte afspraken of na toestemming van het 'gastland'. Croese vindt de opvatting van Tillema te ongenueanceerd. Hij definieert het begrip 'militaire interventie' als een *ongevraagde* inmenging door een land in de interne aangelegenheden van een ander land. Wanneer de interveniërende staat verzocht wordt om troepen te sturen, is er volgens hem geen sprake van militaire interventie, maar van militaire bijstand of samenwerking. Aangezien Croese in de inleiding al aangeeft dat Nederland in 1969 pas troepen stuurde nadat het gezag in Curaçao hierom gevraagd had, is zijn vraag hiermee eigenlijk al beantwoord.

Alvorens in te gaan op het verloop van de onlusten in Willemstad, geeft Croese een schets van de geschiedenis van Curaçao en de relatie tussen Nederland en de Antillen. Hij beschrijft onder meer hoe de komst van Shell naar Curaçao in het begin van deze eeuw een belangrijke rol gespeeld heeft in de ontwikkeling van het eiland. De werkgelegenheid die Shell bood, bracht een massale immigratiestroom op gang en zorgde voor een snelle stijging van de levensstandaard. Binnen korte tijd raakte het eiland geheel afhankelijk van de olie-industrie, hetgeen desastreuze gevolgen had toen de Curaçao naar ruwe olie in de jaren vijftig afnam. Duizenden arbeiders verloren hun baan en de Curaçaose economie stortte als een kaartenhuis in elkaar. Juist in deze periode verwierven de Antillen bestuurlijke zelfstandigheid.

In 1954 werd het koninkrijksstatuut ondertekend, waarmee een einde kwam aan 320 jaar Ne-

der lands koloniaal bestuur. Hoewel Nederland de zeggenschap behield over defensie en buitenlandse zaken, waren de Antillen voortaan zelf verantwoordelijk voor de eigen interne zaken. De regering van Curaçao werd meteen na de dekolonisatie geconfronteerd met een zware economische crisis. De noodzakelijke bezuinigingen, de stijgende prijzen, de corruptie bij de overheid en de slechte arbeidsvoorwaarden waarmee de regering buitenlandse bedrijven naar Curaçao probeerde te trekken, vormden de achtergrond van de explosie in 1969. Stakingen bij het aannemersbedrijf Wescar sloegen over naar andere bedrijven en ontaardden op 29 mei in rellen waarbij massaal werd geplunderd, vernield en brand gesticht. De politie verloor elke greep op de situatie en op verzoek van de Curaçaose autoriteiten, die overigens weinig competentie aan de dag legden, stemde Nederland er zonder veel omhaal mee in om een paar honderd Nederlandse mariniers te sturen.

Croese geeft een enigszins rommelige beschrijving van deze dagen. Interessanter dan de reconstructie van de rellen in Willemstad is de weergave van de discussie die naderhand in Nederland ontstond over het koninkrijksstatuut. Hoewel Nederland zich volgens het statuut niet met de interne aangelegenheden van Curaçao diende te bemoeien, werd door linkse politici betoogd dat dit nu wel gebeurd was; door het sturen van mariniers steunde Nederland immers de zittende regering. Hun pleidooi voor wijziging of afschaffing van het statuut had echter weinig succes.

Interventie op afspraak is een boek dat makkelijk leest en daardoor voor een breed publiek toegankelijk is. Jammer is echter dat Croese belangrijke vragen onbeantwoord laat. Hij werkt bijvoorbeeld het standpunt van Tillema slecht uit. Zo legt hij niet uit waarom Tillema geen onderscheid wil maken tussen ongevraagde militaire inmenging of militaire inmenging op uitnodiging. Een ander minpunt is dat er veel tegenstrijdigheden in het boek voorkomen. Terwijl de auteur op de ene bladzijde beweert dat Nederland overal ter wereld beschreven werd als een koloniale mogendheid die in Willemstad orde op zaken kwam stellen, stelt hij op de volgende pagina dat buitenlandse journalisten geen aanleiding zagen om Nederland als koloniale mogendheid af te schilderen. En hoewel hij tenslotte aangeeft dat de rellen in Willemstad een 'keerpunt' vormden in de staatkundige verhoudingen tussen de Antillen en Nederland, blijkt uit het boek niet in welk opzicht de onderlinge relaties gewijzigd werden. Zoals zojuist vermeld, bleef het statuut gewoon van kracht. Desondanks is het boek het lezen waard. Het brengt interessante discussiepunten boven water en werpt een licht op een relatief onbekende bladzijde uit de Nederlandse geschiedenis.

Marlouk Wester

P. G. Kroeger, J. Stam, *De rogge staat er dun bij. Macht en verval van het CDA 1974-1998* (Amsterdam: Balans, 1998, 358 blz., f39,90, ISBN 90 5018 402 2).

Over gebrek aan journalistieke belangstelling voor zijn geschiedenis heeft het CDA de laatste jaren werkelijk niet te klagen. Verwonderlijk is dat niet, want zelden vertoonde een politieke partij een zo dramatische ontwikkeling als die van de samenwerkende christen-democraten. Ontstaan tegen de achtergrond van een serie diepe verkiezingsnederlagen rond 1970, vooral van de katholieke partij, bleef het initiatief het hele decennium daarna uiterst omstreden. In 1974 omschreven een paar PvdA-politicologen het CDA als 'sterven in eikaars armen', maar ook Steenkamp zelf maakte met al zijn idealisme en optimisme erg moeilijke tijden door. Aan de houding van de ARP heeft hij tot op het laatst getwijfeld. En op het niveau van de uitvoerende macht lukte het Van Agt maar moeilijk de club-in-wording een eigen smoel te geven. Een waar